

බ්‍යඤ්ඤා ජන සහධිය

❖ බ්‍යඤ්ඤානං බ්‍යඤ්ඤානෙසු වා සහධි බ්‍යඤ්ඤා සහධි.....

බ්‍යඤ්ඤා අකමෝචන අතර සිදුවන සහධිය බ්‍යඤ්ඤා සහධි නම් වේ. සහධි වන පද දෙකේ අග පදයේ මුළු බ්‍යඤ්ඤායක් නිබ්බිම බ්‍යඤ්ඤා සහධියේ ප්‍රධාන ලක්ෂණයයි. ස්වර සහධියේ හා බ්‍යඤ්ඤා සහධියේ වෙනස ඇත්තේ අග පදයේ මුලට යෙදෙන අකුර අනුවයි. එය ස්වරයක් නම් ස්වර සහධි වන අතර බ්‍යඤ්ඤායක් නම් බ්‍යඤ්ඤා සහධි වේ. පාලි භාෂාවේ ස්වරාන්ත හා නිග්ගහිතාන්ත පද බහුලව දක්නට ලැබුණත් බ්‍යඤ්ඤාන්ත පද එතරම් දක්නට නොලැබේ. එම නිසා බ්‍යඤ්ඤා සහධියට අන් සහධි වලට වඩා සහධි ප්‍රමාණය ඉතා අඩුය.

බ්‍යඤ්ඤා සහධියේ දී පහත සඳහන් සහධි කාර්යයන් සිදු වේ.....

- ✓ ලෝපය.....
- ✓ ආදේශය
- ✓ ආගම.....
- ✓ දීර්ඝය.....
- ✓ හ්‍රස්වය.....
- ✓ ද්විත්වය.....
- ✓ විපර්යාසය.....

ලෝපය_

බ්‍යඤ්ඤායක් පරව ඇති විට මුල් පදයේ අග ඇති ස්වරය ලොප් වේ. ලොප් වූ තැනට අ ඔ උ යන අකුරු සුදුසු පරිදි ආගම වේ. එය (ලොපංච තත්‍රාකාරො) (බ්‍යඤ්ඤානෙ පරෙ සරානං කච්චි ලොපො හොති, තත්‍ර ලුප්තො ඨානෙ අකාරාගමො හොති, ච කාරෙන ඔ කාරකාරාපි) යන බාලාවතාර සූත්‍රයට අනුව සිදු වේ.

උදාහරණ.....

- සො+ මුනි (විසන්ධිය)
- ස්+ ඔ+ මුනි (සුඛිමධොධීන මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
- ස්+ අ+ මුනි (ලොභංචි තත්තාකාරො)
- ස්+ අ+ මුනි (නයේපරං යුත්තේ)

සමුනි (සන්ධිය)

- කච්චිනු+ ත්වං (විසන්ධිය)
- කච්චිනි+ උ+ ත්වං (සුඛිමධොධීන මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
- කච්චිනි+ ඔ+ ත්වං (ලොභංචි තත්තාකාරො)
- කච්චිනි+ ඔ+ ත්වං (නයේපරං යුත්තේ)

කච්චිනෝත්වං (සන්ධිය)

- ජානෙම + නං (විසන්ධිය)
- ජානෙමි +අ+ නං (සුඛිමධොධීන මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
- ජානෙමි +උ+ නං (ලොභංචි තත්තාකාරො)
- ජානෙමි +උ+ නං (නයේපරං යුත්තේ)

ජානෙමුතං (සන්ධිය)

.....පවරුමි.....

- සො+ සීලවා එසො+ දානි සො+ භික්ඛු එසො+ ධම්මො
- එසො+ පනොසි එසො+ අනෙට්ඨා

<p>ප්‍රප්‍රප්‍රප්‍රප්‍ර</p>	<h3>ආදේශය</h3>	<p>ප්‍ර ප්‍ර ප්‍ර ප්‍ර ප්‍ර</p>
-----------------------------	----------------	---------------------------------

වර්ගයන්ගේ දෙවන සතරවන අකුරුවලට එම වර්ගයේම පළමු වන තෙවන අකුරු ආදේශ වේ. එනම් මහප්‍රාණ අකුරු වෙනුවට අල්පප්‍රාණ අක්ෂර ආදේශ වේ. එය (වග්ගේ ශෝකාශෝකානං තතිය පඨමා) (වග්ගේ ශෝකාශෝකානං චතුසථ දුතියානං තඛ්ඛග්ගේ තතිය පඨමා) යන බාලාවතාර සූත්‍රයට අනුව සිදු වේ. අනෙකුත් විට ද්විත්ව විමද සිදුවේ. මෙය අසරූප ද්විත්වය යනුවෙන් ද හැඳින්වේ.

උදාහරණ.....

උ+කෝසෝ	(විසතිය)
උ+ ස්+ඔ+සෝ	(පුබ්බමධොයීත මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
උ+ ග්+ ස්+ඔසො	(වග්ගේ ශෝකාශෝකානං තතිය පඨමා)
උ+ ග්ස්+ඔසො	(නයේපරං යුත්තේ)
උගෙකෝසො	(සතිය)
උ+ බ්පිත්වා	(විසතිය)
උ+ බ්+ ඉ+පිත්වා	(පුබ්බමධොයීත මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
උ+ ක්+බ්+ඉපිත්වා	(වග්ගේ ශෝකාශෝකානං තතිය පඨමා)
උ+ ක්බ්+ඉපිත්වා	(නයේපරං යුත්තේ)
උකබ්පිත්වා	(සතිය)

..... පවරුම්.....

රූප+ බ්‍යොධා	අ+ බානො	නි+ කොසො	සෙන + ජනං
මහා+ හය	පඨම+ ක්ඛානං	නි+ හය	තනු + ධීනො
පකද්ව+ බ්‍යොධා	අභි+ ට්‍රනො	නි+ ධනං	නි+ ඵලං

එසේම අව යන්න වෙනුවට ඔ යන්න ආදේශ විම සිදුවේ. එය (ඔ අවස්ස) ති (කච්චි අවස්ස ඕ) යන බාලාවතාර සූත්‍රයට අනුව සිදු වේ.

උදාහරණ.....

අව+නද්ධා	(විසන්ධිය)
ඔ+නද්ධා	(ඔ අවස්ථාව)
ඕනද්ධා	(සන්ධිය)

අව+ගනෙ	(විසන්ධිය)
ඔ+ගනෙ	(ඔ අවස්ථාව)
ඕගනෙ	(සන්ධිය)

..... පවරම්.....

අව+ ගනෙධා	අව+ ගවිජ්ඣි	අව+ ගනෙත්වා
අව+ කාසො	අව+ සාන	

ආගම

ව්‍යඤ්ඤා පර කල්හි සමහර නැතක දී පද දෙන අතරට ඔ යන්නක් ආදේශ වේ.එය (කවචි ඔ ව්‍යඤ්ඤා) (ති ඕකාරගාමො) යන බාලාවතාර සූත්‍රයට අනුව සිදුවේ.

උදාහරණ.....

පර+ සහස්සං	(විසන්ධිය)
පර්+ අ+ සහස්සං	(පුබ්බමධොඤ්ඤා මස්සරං සරෙන විශේෂයෙ)
පර්+ ඔ+ සහස්සං	(කවචි ඔ ව්‍යඤ්ඤා)
පර්+ ඔ+ සහස්සං	(නයේපරං යුත්තේ)
පරොසහස්සං	(සන්ධිය)

- පර+ සනං (විසන්ධිය)
- පරි+ අ+ සනං (පුබ්බමධොධීක මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
- පරි+ ඔ+ සනං (කචචි ඔ ඛ්‍යකද්දභන)
- පරි+ ඔ+ සනං (නයේපරං යුත්තේ)
- පරොසනං (සන්ධිය)

..... පැවරුමේ.....

- මන+ මයං අය+ මයං වය+ ධාතු නප+ ධාතු
- සිර+ රුහං රප+ පල්ලං අහ+ රුහං රහ+ ගත

෧෧෧෧෧෧෧෧෧෧෧෧
න න න න න න න න න න
ද්විතිය

සිවරයා කෙරෙහි පර ව්‍යකද්ද්‍යනස හෙවත් අග පදයේ මුලින් ඇති ව්‍යකද්ද්‍යනස ඇතැම් අවස්ථාවල ද්විතී වේ. මෙය සරූප ද්විතීය යනුවෙන් ද හැඳින්වේ.

උදාහරණ.....

- අ+ පමාදො (විසන්ධිය)
- අ +පි+ පමාදො
- අපිපමාදො (සන්ධිය)

- කත + ඔදු (විසන්ධිය)
- කත + ඔදි+ ඔදු
- කතඔදිඔදු (සන්ධිය)

..... පැවරුමේ.....

- අ+ කොසති අ+ කොධං ප+ ගහ ප+ ජොන
- සීල + ඛන දු+ වරිත අව+ සය නි+ මල
- උප+ කිලිට්ඨි පරා+ කමො උප+ දවා පරි+ චජති

❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧	ව්‍යඤ්ඡනයේ ස්වර දිශීය	ආ ආ ආ ආ ආ
------------	------------------------------	-----------

ව්‍යඤ්ඡනයක් පරව ඇති කල්හි සුබෝධිචාරණය සහ පාලි පද්‍යයන්හි ඡන්දස ආරක්‍ෂා කරගැනීම සඳහා පූර්ව පදයේ අග ඇති ස්වරය ඇතැම් තැනක දී දීර්ඝ කෙරේ.

උදාහරණ.....

බන්ධි+ පරමං	(විසන්ධිය)
බන්ධි+ ඉ+ පරමං	(සුබ්බමධොධීන මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
බන්ධි+ ඊ+ පරමං	(නයෝපරං යුත්තේ)
බන්ධිපරමං	(සන්ධිය)
භායති+ සොකො	(විසන්ධිය)
භායති+ ඉ+ සොකො	(සුබ්බමධොධීන මස්සරං සරෙන වියෝජයෙ)
භායති+ ඊ+ සොකො	(නයෝපරං යුත්තේ)
භායතිසොකො	(සන්ධිය)

..... **පවරැම්**

මඤ්ඤති+ ඛාලො	නිබ්බන්ධි+ උක්ඛං	අස්ස+ සො
මුනි+ වරෙ	භායති+ භයං	උජ්ජ+ ච සුජ්ජව

❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧	ව්‍යඤ්ඡනයේ ස්වර භුස්වය	ආ ආ ආ ආ ආ
------------	-------------------------------	-----------

ව්‍යඤ්ඡනයක් පරව ඇති කල්හි සුබෝධිචාරණය සහ පාලි පද්‍යයන්හි ඡන්දස ආරක්‍ෂා කරගැනීම සඳහා පූර්ව පදයේ අග ඇති ස්වරය ඇතැම් තැනක දී භුස්ව බවට පත් කෙරේ.

උදාහරණ.....

- පුග්ගලා+ ධම්මදෙසනා (විසුඤ්චය)
- පුග්ගල්+ ආ+ ධම්මදෙසනා (සුඛබලධර්මය මස්සරං සරෙන විශේෂයෙ)
- පුග්ගල්+ අ+ ධම්මදෙසනා (නගේපරං යුත්තේ)

- පුග්ගල ධම්මදෙසනා (සුඤ්චය)

..... **පවරුම්**

ශීර්ශං වා+ හුනං වා	යදිවා+ සාවකෙ	නොවාදී+ නාමසො
ගච්ඡති+ නිලපථෙ	දුධි+ මුඛො	කුමාරී+ වහනං

.....	විජීයාසය
-------	-----------------	-------

අකුරුවල ස්ථාන මාරු වීම විජීයාසය නම් වේ.

උදාහරණ.....

- බන්ධාබාධ = බන්ධාබාධ (“භ”, “ච” දෙදෙනාගේ විජීයාසය)
- කරියමාන = කිරියමාන (“ර”, “ය” දෙදෙනාගේ විජීයාසය)
- මසක = මසක (“ස”, “ක” දෙදෙනාගේ විජීයාසය)

පහත සඳහන් සන්ධි පද බ්‍යඤ්ඡන සන්ධියේ කුමන සන්ධි කාර්යයකට අයත්දැයි හඳුනා ගෙන බාලාවතාර සූත්‍ර දක්වමින් පියවරෙන් පියවර සාදන්න.

අව+ රුහනි	අව+ දන්ත	අව+ ලොක
අව+ වදනි	නම+ නුදො	තෙජ+ කසිණං
රුද+ සනං	සිර+ රුජං	අප්ප+ සුතො
අව+ සයො	දු+ කර	වි+ කදාණ
අනු+ ගහො	සු+ පනිට්ඨිත	අනු+ සරනි
ලොක+ නයං	වි+ සුතො	අ+ කමනි
මධුව+ මඤ්ඤනි	ස්ව+ අකබානො	යථා+ ඉදං
සමිමා+ පධානං	දු+ භික්ඛං	ප+ ඝරනි
යස+ ටේරො	ආයු+ බය	මහා+ චල
ජ+ ධා	පුන+ භවා	බෙත්ත + ධානං
ගල + පමාණ	ජගති+ පදෙසො	ස+ පටිභයො
උසහ+ පමාණං	හතථපාද+ ඡේදං	චතු + දිසා
දෙව+දුම	බහු+සුතො	වේදනා+බජ්ජො
සන+නන	චතු +ගුණං	පීචිත +බයං

.....ආර්යඤ්ඤා සන්ධි විධිපටිපාටි.....

නිග්ගහිත සන්ධිය

නිග්ගහිතං ත්‍යධිකාරො

යනුවෙන් බාලාවතාරයෙහි නිග්ගහිත සන්ධිය හඳුන්වා ඇත. සන්ධි වෙන්නා වූ පද දෙකේ මුල් පදයේ අග බිංදුවක්(0) හෙවත් නිග්ගහිතයක් වේ නම් එය නිග්ගහිත සන්ධිය නම් වේ. බිංදුව පාලි භාෂාවේ ඇති විශේෂ අක්ෂරයකි. එය තනිව ගබ්ඳ කළ නොහැකි බැවින් ස්වරයක් නොවේ. ස්වරාන්ත නොවන බැවින් ව්‍යක්ඛණයක් ද නොවේ. නමුත් සමහර විශරණ ඇදුරෝ නිග්ගහිතය ව්‍යක්ඛණ කොටසෙහි ලා දක්වයි. එම නිසා අන් සන්ධි මෙන්ම නිග්ගහිත සන්ධියට ද විශාල සන්ධි ප්‍රමාණයක් ඇත. එම නිසා පාලි භාෂාවේ වෙනම සන්ධියක් ලෙස නිග්ගහිත සන්ධිය දක්වා ඇත. නිග්ගහිත සන්ධියේ දී පහත සඳහන් සන්ධි කාර්යයන් සිද්ධි වේ.

- ❖ වර්ගාන්තා දේශය.....
- ❖ ලකාරාදේශය.....
- ❖ මකාරාදේශය.....
- ❖ දකාරාදේශය.....
- ❖ කදකාරාදේශය.....
- ❖ නිග්ගහිතාගමය.....
- ❖ නිග්ගහිත ලෝපය.....
- ❖ ස්වර ලෝපය.....
- ❖ ව්‍යක්ඛණ ලෝපය.....

ලකාරාදේශය

ඵසේම නිග්ගහිනය පර කල්හි ඇතැමි අවස්ථාවල දී නිග්ගහිනයට පර රූපය වේ. ඵනම් නිග්ගහිනයට පරව ඇති අකුරේ රූපය බින්දුව ගනී. ඵය ද (වගගනනං වා වගගේ) යන සූත්‍රයට අනුවම සිදු වේ.

උදාහරණ.....

- පුං+ලිංග (විසන්ධිය)
- පු+ල්+ලිංග (වගගනනං වා වගගේ)
- පුල්ලිංග (සන්ධිය)
- පතිසං+ලින (විසන්ධිය)
- පතිස+ල්+ලින (වගගනනං වා වගගේ)
- පතිසල්ලින (සන්ධිය)

.....පවරුමේ.....

පතිසං+ ලාන සං+ ලෙඛ සං+ ලාප

මකාරාදේශය

ස්වරයා පර කල්හි බිංදුවට ම කාරාදේශය වේ. ඵය (මදුසරේ) (සරෙ පරෙ බිඤ්ඤා ම දු වා භාහි.) යන බාලාවනාර සූත්‍රයට අනුව සිදුවේ.

උදාහරණ.....

- සං+අනුපස්සාමි (විසන්ධිය)
- ස+මි+අනුපස්සාමි (මදුසරේ)
- ස+මි+අනුපස්සාමි (නයේ පරං යුතේ)
- සමනුපස්සාමි (සන්ධිය)

- බයං+අපීකධගා (විසන්ධිය)
- බය+මි+අපීකධගා (මදුකර)
- බය+මි+අපීකධගා (නයේ පරං යුතෙ)
- බයමපීකධගා (සන්ධිය)

.....පවරුමි.....

සරණං+ අගංසු	සකද්කදං+ අයනි	නං+ අහං	යං+ ආහු
ච්චං+ අසීස	නං+ ඉදං	නං+ ච්ච	කිං+ ච්චං
ච්චං+ ච්ච	ඉදං+ අපි	උතාරිං+ අපි	සීලං+ ච්ච

දකාරාදේශය

ස්වරයා පර කල්හි බිංදුවට ද කාරාදේශය වේ. එය ද (මදුකර) යන බාලාවතාර සූත්‍රයට අනුව ම සිදුවේ.

උදාහරණ.....

- යං+අනිච්චං (විසන්ධිය)
- ය+ද්+අනිච්චං (මදුකර)
- ය+ද්+අනිච්චං (නයේ පරං යුතෙ)
- යදනිච්චං (සන්ධිය)

- ඵනං+අවොච (විසන්ධිය)
- ඵන +ද්+අවොච (මඋසරෙ)
- ඵන +ද්+අවොච (නගේ පරං යුනෙ)
- ඵනදවොච (සන්ධිය)

.....පවරමි.....

නං+ අනනා නං+ අනරං සං+ අනට්

ඤ්ඤාදේශය

“ඵ” කාරය හෝ “භ” කාරය පරව සිටි කල්හි බිංදුවට ඤ්ඤාදේශය වේ. පසුව එම ඤ්ඤා කාරය සුදුසු පරිදි ද්විතව වේ. එය (එහෙකද්දං) (එ කාරෙ හෙ ච පරෙ බිඤ්ඤා කෙඤ්ඤා චා භොනි.) යන බාලාවනාර සූත්‍රයට අනුව සිදුවේ. එසේම අනන්ත අවස්ථාවල දී නිග්ගහිතයට පරව “ය” කාරයක් සිටි විට ද ඤ්ඤා කාරාදේශය සිදුවේ. එය (සගෙ ච) (යකාරෙ පරෙ තෙන සහ බිංදුනා කෙඤ්ඤා චා භොනි) යන සූත්‍රයට අනුව සිදු වේ.

උදාහරණ.....

- නං+ඵච (විසන්ධිය)
- න +ඤ්ඤා+ ඵච (එහෙකද්දං)
- න +ඤ්ඤාඤ්ඤා+ ඵච
- නඤ්ඤාඤ්ඤාඵ (සන්ධිය)

- නං+යානං (විසන්ධිය)
- න +කද්දි+ යානං (සගෙ ච)
- න +කද්දිකද්දි+ යානං
- නකද්දිකද්දානං (සන්ධිය)

.....පවරැමි.....

- පව්වනං+ ච්ච ච්චං+ හි සං+ යොගො සං+ යනො
- යං+ යදෙච්ච සං+ යුනං ච්චං+ යොජ්ඣං යං+ ච්ච

නිග්ගහිතාගමය

ස්වරයක් හෝ ව්‍යංකද්වයක් පර කල්හි ඇතැම් තැනක දී නිග්ගහිතයක් ආගම වේ. එය (නිග්ගහිතකද් ච) (සරෙ ඛ්‍යකද්පතෙ චා පරෙ කච්චි ඛ්‍යද්චාගමො හොති) යන සූත්‍රයට අනුව සිදු වේ.

උදාහරණ.....

- චකඛ්ච+ උද්දපාදි (විසන්ධිය)
- චකඛ්ච+ ට+ උද්දපාදි (නිග්ගහිතං ච)
- චකඛ්චං උද්දපාදි (සන්ධිය)

- කද්දාණ+උද්දපාදි (විසන්ධිය)
- කද්දාණ+ ට+උද්දපාදි (නිග්ගහිතං ච)
- කද්දාණං උද්දපාදි (සන්ධිය)

..... පැවරුම්.....

ගහනුං+ කාමො	විදුනං+ අග්ගං	සං+ සතො
චිවං+ අහං	සච්චානං+ දුස්සනං	බුද්ධානං+ සාසනං

ඡඡඡඡඡඡ

ස්වරලෝපය

ඡඡඡඡඡඡ

බින්දුවෙන් පර වූ ස්වරය ඇතැම් තැනක දී ලොප් වේ. එය (පරො වා සරො) (ඕතදුතො පරො සරො වා ලූප්පතෙ) යන සූත්‍රයන්ට අනුව සිදු වේ.

උදාහරණ.....

රූපං+ ඉව	(විසන්ධිය)
රූපං+ ඉව	(පරො වා සරො)
රූපංච	(සන්ධිය)

සංචනං+ඉති	(විසන්ධිය)
සංචනං+ ඉ+ ති	(පරො වා සරො)
සංචනන්ති	(සන්ධිය)

..... පැවරුම්.....

කනං+ ඉති	කිං+ ඉති	අභිනන්දං+ ඉති
චකං+ ඉව	කලිං+ ඉව	ධිකද්ධං+ ඉව

බ්‍යඤ්ජන ලෝපය

නිගන්තිනයෙන් පර වූ ස්වරය ලොප් වූ විට ඊලඟට ඇත්තේ සංයුක්ත අකුරක් (බැඳි අකුරක්) නම් එම බැඳි අකුරේ පළමු අකුර ලොප් වේ. එය (ඛ්‍යකද්‍රජනෝ ච විඝකද්‍රකේචාගෝ) (ඛ්‍යද්‍රනෝ පරෙ සරෙ ඉතෙත සංගෝගෝ ඛ්‍යකද්‍රජනෝ විතට්ඨසංගෝගෝ භොතීති ජුඛිඛෙ “ ස ” ලොපො) යන සූත්‍රයන්ට අනුව සිදු වේ.

උදාහරණ.....

- එවං+ අස්ස (විසන්ධිය)
- එවං+ අ+ස්ස (ඛ්‍යකද්‍රජනෝ ච විඝකද්‍රකේචාගෝ)
- එවං+ ස්ස
- එවංස (සන්ධිය)

..... පවරුම්.....

පුප්ඵවං+ අස්ස හිං+අස්ස

සැ: යු:-
සමහර සන්ධි පද හා සූත්‍ර හල් කොට ඇත්තේ තේරුම් ගැනීමේ පහසුව සඳහා බව සලකන්න.

පහත සඳහන් සන්ධි පද නිගන්තින සන්ධියේ කුමන සන්ධි කාර්යයකට අයත්දැයි හඳුනා ගෙන බාලාවතාර සූත්‍ර දක්වමින් පියවරෙන් පියවර සාදන්න.

